

בוקר של

רגע הכניסה לגן הוא רגע של פרידה, הכרעה, בחירה יומיומית שהילד צריך לעשות - ויש לו השפעה גדולה גם על ההורים. גם הם חווים אותו בעוצמה • עיון מודרך בספר הילדים המאויר "אמיליה" מאת נעמה בנזימן הוא בסיס לשיחה משותפת של הגננת עם ההורים. ורד לאודן מקיבוץ שובל עושה זאת כבר בפגישת ההכרות של תחילת השנה

תחילת שנת הלימודים זימנתי את הורי הילדים בגן צופית (קיבוץ שובל) למפגש היכרות עם הצוות המטפל. המפגש הוקדש בעיקרו לתהליך הפרידה שעוברים הילדים מדי יום, מרגע צאתם מן הבית ועד כניסתם לגן. לצורך תיאור המעבר שבין הבית לגן הצגתי בפני ההורים את ספרה של נעמה בנזימן "אמיליה" (הוצאת "עם עובד"). זהו אחד משמונה ספרים איכותיים שהילדים קיבלו במתנה במשך השנה, כחלק ממיזם של ספריית פיגימה ומשרד החינוך, שנועד לעודד עבודה משותפת של ההורים בבית והגנות בגן, לטפח את אהבת הקריאה וליצור מכנה תרבותי משותף בין הילדים בישראל.

נראה לי ש"אמיליה" מתכתב עם מטענים תרבותיים שההורים גדלו עליהם ולפיכך יוכל לשמש לי כבמה וכמקפצה לבחינת שלבים התפתחותיים ומצבים רגשיים של ילדים בגיל הגן. הספר פונה אל ההורים ומציע להם להרגיש, לחשוב ולהגיב על דפוסי התנהגות אופייניים, גם לילדים וגם להם עצמם, בסיטואציה של פרידה כגון זו שהם חווים בבוקר בבואם לגן. בתחילה קראתי בקול את הספר, כשהוא מוקרן על מסך גדול. לאחר מכן הצגתי בפני ההורים את הסופרת-המאיירת הוותיקה נעמה בנזימן. היא מספרת את הסיפור של אמיליה בשתי שפות - באיור ובמלל - ויוצרת ביניהן דיאלוג. הבאתי לעיונם קטע מראיון שנערך איתה ופורסם בכתב העת המקוון "הפנקס". היא תיארה בו את תהליך כתיבת הספר וחשפה את העובדה שראשיתו בציור של בתה זהר.

לכאורה, רגע רגיל

וכך מספרת נעמה בנזימן: "יום אחד, כשהבת שלי הייתה בת חמש, היא נתנה לי שלוש פתקיות קטנות, מחוברות ביניהן בסיכות, ואמרה לי: 'זה

יום חדש

מאת ורד לאודן בנציוני

הספרון של הילדות שלי. הספרון הזה הוא בעצם התמצית של 'אמיליה'. בהתחלה יש ילדה קטנה, שאמא שלה מחזיקה אותה בזרועותיה; אחר כך הילדה הולכת לצד אמא, ובסוף הילדה הולכת לבד. 'אמיליה' מספר על ילדה קטנה שהולכת בבוקר לגן. זה כאילו הכי מוכר, אבל מה באמת עובר עליה מהרגע שבו היא נפרדת מאמא ועד שהיא נכנסת לגן? לכאורה, רגע רגיל של בוקר, אך עניין אותי השלב לפני אי-הכניסה לגן. זה מעבר שאולי במציאות לוקח כמה שניות, אבל במציאות הפנימית של אמיליה זו תחילתה של דרך מסתורית ומפחידה, והיא ילדה נועזת שיוצאת לבד

ורד לאודן בנציוני, גן צופית. קיבוץ שובל. מפקחת: איריס וילינגר. סייעות: ברצ'יקו דגו, מרינה בסעד.

למסע הרפתקאות. הספר מבוסס על חוויות שלי כילדה וכאמא. אמיליה עצמה דומה (לפחות בעיניי) לבת שלי, זוזו (זהר), וארנבי, בובת הארנב של אמיליה, בהחלט גר אצלנו בבית".

אמיליה היא ילדה בגיל הילדים בגן שלנו. התחושות והתהליכים העוברים עליה ועל אמה משקפים מציאות מוכרת ודומה. התוכן המילולי והוויזואלי כאחד יכולים על כן לשמש פתח לשיחה, לבירור ולהבנה טובה יותר של המצבים שהם נושאי פגישתנו.

בשלב הבא של המפגש חזרתי לטקסט, והפעם לקריאה צמודה ומודרכת. הצבעתי על כך שציורי הילדה זהר הראו לנו שבגיל הגן מתייחס הילד לעצמו כאל אישיות נפרדת. הוא נמצא בשלב המעבר, בדרך ליצירת עמדה עצמאית שתוביל אותו לבניית זהות ייחודית ומגובשת - שלב האינדיבידואציה, שאמיליה נמצאת בתחילתו.

האיור והסיפור מתייחסים לפער הגדול שבין היותה קטנטונת לבין היותה "גדולה כל כך שעכשיו היא בגן של גדולים". היציאה לעצמאות היא יציאה למסע, שיש בו הרבה אתגרים והוא מלווה בהתקרבות ובהתרחקות. מצד אחד הוא מבטא רצון לעצמאות ולחוויות הצלחה כשל ילד גדול, ומצד שני הוא כרוך בחשש ובספקות ומבטא רצון להישאר קטן, תלותי, מטופל וחסר חובות.

כמו אליסה בארץ הפלאות

גם המבוגרים, כמו הילדים, אמביוולנטיים: לפעמים הם רוצים שהילד יישאר קטנטן ותלוי ולפעמים גדול ובוגר. ברגעי הפגישה בבוקר, על סף הכניסה לגן, ניתן להבחין במנעד רחב של התייחסויות: קורה שההורים חשים מידה של אכזבה שהילד זונח אותם מאחור, ויש שלהיפך, הם מבטאים דאגה כי הוא נראה להם תלותי מדי. לפעמים הילד נמצא בקונפליקט הזה ולפעמים ההורים.

לפי הסיפור "היום אמיליה בוחרת להיכנס לבד לגן" משתמע שלפעמים יש לה בחירות אחרות, אך הפעם היא בוחרת באתגר ובעצמאות. יש הורים שקשה להם ל"שחרר" ילד שבוחר בהתנסות כזאת. הם רוצים ללוות אותו, להקל עליו, כדי שלא יצטרך לחוות קשיים לבדו, והם מתחבטים בינם לבין עצמם איך להגיב.

גם נעמה בניזמן התחבטה בקונפליקט הזה. לדבריה, ציירה בתחילה את האם כשהיא נפרדת מהילדה, אך לאחר מכן שינתה את העמוד, ובאיור הנוכחי אין אף מבוגר. היא הבינה שתהליך הפרידה הוא של הילדה. העזרה האמיתית שאנחנו כהורים יכולים וצריכים להציע לילד תתבטא בכך שנאפשר לו להתמודד באופן עצמאי ונחזק בו את האמון בכוחותיו שלו. כדי להדגיש זאת בחרה המחברת לוותר באיור על נוכחותה של האם. היא לא התעלמה מהקושי של הילדה והראתה איך היא פותרת אותו: בדרכה לגן לוקחת איתה אמיליה את ארנבי, המשמש אובייקט מעבר, ומייצג שלב

האיור והסיפור מתייחסים לפער הגדול שבין היותה של אמיליה קטנטונת לבין היותה "גדולה כל כך שעכשיו היא בגן של גדולים". היציאה לעצמאות היא יציאה למסע, שיש בו הרבה אתגרים והוא מלווה בהתקרבות ובהתרחקות

ביניים בין הצורך במחברות עם ההורה לבין השאיפה לעצמאות וליכולת להיות לבד.

כשילד מגיע בבוקר לגן עם משחק או צעצוע, הוא מביא עימו את הבית, את המקום הבטוח והמגונן. הצעצוע עוזר לו להתגבר על הפער בין המציאות החיצונית הפיזית לבין המציאות הפנימית. במציאות הפנימית מעניק החפץ כוח וביטחון על בסיס משמעויות שמקורן בעולם הפנטזיה האישי של הילד. בדרך כלל, לאחר מספר דקות בגן, מניח הילד את החפץ בתא ובמשך היום הוא מסתדר בלעדיו.

בנזימן הוסיפה בראיון, שהוויתור על התפאורה ועל האם בתמונת הפתיחה הוא תוצר של תהליך עבודה עם רקדנית שגילמה את אמיליה בעיבוד הסיפור לבמה ולסרט. בסיומו הבינה שמוקד האירוע הוא בעולמה הפנימי ובחוייתה של אמיליה ולא באם או בבית שממנו היא מגיעה לגן. לכן כללה בציוור פירוט של הגן ושל העולם הפנימי, שנרמז מהפרחים הגדולים דמויי עולמה של אליסה בארץ הפלאות, ומן ה"חור ברצפה", המסמל את המעבר בין הפנימי לחיצוני ואת הפרידה ממה שמחוץ לגן למה שבתוכו. כאשר הילד מתעורר בבוקר וקם משנתו, עליו להיפרד ממיטתו, מביתו, מהוריו, ולהיכנס לשורה של פעילויות אינטנסיביות, שיש להן ביטוי ויזואלי באיור. הכניסה לגן מצריכה עלייה בשלוש מדרגות, המובילות מסף הכניסה עד לדלת הגן. המדרגות הן האמצעי המאפשר להגיע ממפלס אחד לאחר, הגבוה ממנו. הן מסמלות בסיפור שלנו שלבים שאמיליה נדרשת לעבור דרכם. כשהיא על סף הכניסה, היא נמצאת בתחתית המדרגות, במקום נמוך (המזכיר את הביטוי "בשפל המדרגה"), ועליה להתאמץ כדי לטפס למעלה. התפקיד שלנו כמבוגרים הוא לפתח ולשכלל את הכלים שיעזרו לילדים לעבור משלב לשלב ולהצליח להגיע למחוז חפצם, למדרגה העליונה ולדלתות שייפתחו בפניהם.

"היום שקוראים לו גם יום שום-דבר"

בעמוד הבא בספר מתברר שהטיפוס או הקפיצה ממדרגה למדרגה כרוכים בהיתקלות במטאטא. "או או... שוב המטאטא המפחיד הזה?" חושבת אמיליה. היא מכירה את הפחד שהוא מעורר בה, פחד הגובר ממדרגה למדרגה, כמשתקף ממידותיו הגדלות והולכות, אך היא בוחרת להתמודד עמו ללא עזרת האם. היא עושה זאת באמצעות הנפשה או האנשה, המייחסת תכונות אנושיות לעצמים או לבעלי חיים. המטאטא תופס בעיניה צורה של אריה הנתון לשליטתה. כשהיא צועקת עליו, הוא עוצם את עיניו. כשהיא מתקרבת לדלת הגן, הוא מביט בה בהשתאות, בתמיהה. היא נשענת על הכוחות והכלים שרכשה כדי לצלוח את שלוש המדרגות ולהתגבר על הפחד. נראה שהכלי המרכזי המסייע לה הוא הדמיון. גם ארנבי עובר תהליך של האנשה. הוא מייצג את מה שאמיליה מרגישה - הוא מפנה את גבו לאריה ומכסה בידיו על עיניו כדי לא לראות אותו ולא

להיראות על ידו, אך בניגוד לארנבי היא מתגברת על חששותיה ופועלת. ארנבי מייצג את הפסיביות בעוד שאמיליה מייצגת את הפעילות והעשייה. יש ילדים שבוחרים, כמו ארנבי, להימנע מפעילות כשהם נתקלים בקשיים, ועלינו לעזור להם לשפר את יכולותיהם להתגבר על פחדיהם ולפעול. חשוב לציין שהקושי והחשש אינם מנת חלקם של הילדים בלבד. גם ההורים מתחבטים במחשבות ובתהיות: האם ישימו לב לכך שאני ממהר ויעזרו לילד שלי להיפרד? האם ארגיש נבגד כשאראה שכל-כך קל לילד שלי להיפרד ממני? אולי הילד יבכה ויעורר בי רגשות אשם שאני משאיר אותו כך? וכדומה. שאלות דומות מעסיקות גם את הילדים: האם אצליח להיפרד מההורה? האם יעשו בגן דברים שאני אוהב? האם יבינו אותי? האם ישתפו אותי? ועוד ועוד. כל בוקר יוצא הילד למסע שחלקו מוכר וצפוי וחלקו משתנה ולא נמצא בשליטתו. איך מתמודדת אמיליה עם כל הקשיים הללו?

כאמור, היא משתמשת בכוח הדמיון. היא מאיימת על האריה המרכין ראשו בהכנעה, וכמו בר כוכבא יוצאת למסע רכובה על גבו. כמו אליסה בארץ הפלאות היא דוהרת דרך חור ברצפה אל מתחת לאדמה, ושם היא יוצרת בדמיונה עולם שהכל בו זורם ונעים. היא נעה "דרך רוח נוצצת ודרך מים בצבע זהב". הכול אפשרי שם, "ביום שבין יום חמישי לשישי, היום שקוראים לו גם יום שום-דבר". גם בעולם שבראה יש יצורים מפחידים, המפיקים רעשי רקע. עומדים שם שלושה נגנים, שיצאו כנראה משירו של ביאליק: "יוסי בכינור, פסי בתוף, משה בחצוצרה..." ומראם מוזר למדי. מסתבר שמוטיבים של חשש וחוסר שליטה עלולים לצוץ גם בעולם הדמיוני ולגרום דאגה, אך אמיליה אינה נכנעת לפחד. היא מוצאת לעצמה מקום חדש ודואגת להאכיל את ידידיה ארנבי והאריה.

שחור או לבן? חופש או מסגרת?

מעניין להשוות בין הארוחה הדמיונית של אמיליה לארוחתם של ארנבי והאריה. הם מסתפקים בביצה ואילו היא זוללת שלושה מינים של גלידה, חצי אבוקדו, סוכריות, שוקו ושלוש פרוסות לחם מטוגן. ניכר שהיא נמצאת בשלב הפרה-אופרציונלי, שיש בו עדיין חשיבה אגוצנטרית. היא אכלה יפה ובשפע רב, ולכן היא מסיקה שגם ארנבי והאריה אכלו כמות. היא משליכה עליהם את חוויותיה. עם זאת היא מגלה אחריות לידידים שתחת השגחתה, ואחרי האוכל, כאמא, היא משכיבה אותם לישון. חבריה הדמיוניים ישנים והיא חשה בדידות. היא יושבת לבדה ואין לה עם מי לשחק. "נדמה לה שאין לה אף חבר בכל כדור הארץ". הרגשתה נובעת מראייה מקוטבת. הדברים הם שחור או לבן ואין ביניהם מצבי ביניים. אין לה ברגע זה חבר, משמע שאין שום סיכוי למצוא כזה בכל העולם כולו. זוהי הגזמה כמובן, תפיסה ילדותית ולא ריאלית של המציאות, ויכול להיות שהיא מבטאת צורך במסגרת, שבה ידאגו לה ויסירו את העול מעל

כתפיה. החופש המוחלט שהשיגה במסעה
ההרפתקני מדאיג אותה. אולי עדיף לוותר
עליו ולזכות במידה מסוימת של פינוק? אולי
כדאי להשתלב במסגרת שיש בה חברים
ממשיים?

לילד בגיל הגן חשובה החברה ובעיקר חברת
השווים. הצורך בשייכות מניע אותו להתנסות
ולפתח יכולות חברתיות. אומנם, כדי שיבינו

אותו ואת כוונותיו הוא ייאלץ להתחשב ברגשותיהם ובצרכיהם של אחרים,
ויהיה עליו לרכוש מיומנויות גומלין ממקום של שוויוניות והדדיות, אך
בתמורה למאמציו הוא יזכה בחברים. לכן, כשאמיליה שומעת את קולה
של דנה המצפה לה, היא פותחת את דלת הגן ונכנסת פנימה לבד. לפי
המלל היא נכנסת לגן כאחד האדם, אך בשפת הציור היא עדיין רכובה על
מטאטא. המלל והאיור מציגים שני היבטים באישיותה. האחד בא לידי
ביטוי בהופעתה החיצונית והשני מבטא את עולמה הפנימי. דנה מחבקת
את אמיליה ומעניקה לה תחושת שייכות. ארנבי והמטאטא נשארו זנוחים
על הרצפה, כי חברי קבוצת השווים יכולים לדמיין את המטאטא כאריה
גם מבלי שיהיה צורך לשנות את דמותו.

הרגע הארוך המתאר את כניסתה של אמיליה לגן הילדים הסתיים.
אמיליה חזרה לממדיה האמיתיים. היא לא הגדולה ביותר בעולם ואף
לא הקטנה ביותר. היא מצאה את מקומה בתוך הגן. יש לה חברה, היא
נמצאת בסביבה מוכרת, נוחה ובטוחה, וכאן מסתיים הסיפור שלה.

כהורים אנו חווים אינטנסיביות רגשית גבוהה בזמן הפרידה היומית. כך
מרגישים גם הילדים. מבחינה מסוימת זה אירוע לא צפוי. הוא יכול להיות
קל וזורם, רגע שחולף ומסתיים, והוא יכול להיות קשה, וכחני ומתמשך.
הילד שנכנס לגן מוצא אומנם מקום וצוות מוכר, אך הוא עדיין לא יודע
איך יתפתח יומו ומה יהיה אופי המפגש שלו עם הגן באותו בוקר. כל בוקר
הוא יום חדש, הצופן בחובו הכרעות חדשות וחוויות שונות. מכאן נובעת
מורכבותה וחשיבותה של העמידה על סף הגן.

הקריאה בספר בלוויית התבוננות ערה באיוריו המסקרנים והמדהימים
ובטיפוגרפיה המיוחדת, המבחינה בין דברי המספר לבין דיבורה הישיר
של אמיליה, מזמנת להורים וילדים חוויה מיידית שיש בה עניין והפתעה,
דמיון והומור, אלוזיות ספרותיות מרומזות ופגישה עם אירועים -
חלקם מוכרים וחלקם מעוררי השתאות. דרכם מצטיירים באופן מוחשי
תהליכים התפתחותיים של ילדים בגיל הגן, קונפליקטים ופתרונותיהם
ואף גישות חינוכיות יצירתיות. הספר יכול לשמש חלופה להרצאה מלומדת
עמוסת מושגים מופשטים ולהאיר בדרך לא שגרתית את המתרחש בשנים
המעצבות של גן הילדים, שאין עוררין על חשיבותן. ■

**הכניסה לגן
מצריכה
עלייה בשלוש
מדרגות,
המובילות
מסף הכניסה
עד לדלת
הגן. המדרגות
הן האמצעי
המאפשר
להגיע ממפלס
אחד לאחר,
הגבוה ממנו.
הן מסמלות
בסיפור
שלנו שלבים
שאמיליה
נדרשת לעבור
דרכם**